

# Akụkọ Nzuzo nke Amaokwu Iri Anọ—Nọmba Asaa

*Iri na Otu na Abụọ na Abụọ*

Jeff Pippenger

2026-04-04

Daniel isi nke iri na otu amaokwu nke iri na isii na amaokwu nke iri abụọ na abụọ ha abụọ kwekọrọ na iwu Sōnde nke na-abịa n'oge na-adighi anya. Mmezu nke amaokwu nke iri na eze n'afọ 1989 dugara n'Agha Ukraine n'afọ 2014, dị ka e si nọchite ya anya site n'imezu agha Raphia nke amaokwu nke iri na otu n'afọ 217 T.K. Amaokwu nke iri na otu ruo amaokwu nke iri na isii bụkwa amaokwu nke iri na otu ruo amaokwu nke iri abụọ na abụọ; ya mere, akụkọ ihe mere eme zoro ezo nke amaokwu nke iri anọ, dị ka e si nọchite ya anya n'ime amaokwu nke iri na otu ruo nke iri na isii, bụkwa nke a nọchiri anya dika akụkọ ihe mere eme nke amaokwu nke iri na otu ruo nke iri abụọ na abụọ. Akụkọ ihe mere eme zoro ezo nke amaokwu nke iri anọ ka a nọchiri anya site n'amaokwu nke iri na otu ruo nke iri abụọ na abụọ.

## Isi nke Iri na Otu ruo nke Iri Abụọ na Abụọ

A na-anọchitekwa anya akụkọ ihe mere eme ahụ zoro ezo n'isi iri na otu ruo iri abụọ na abụọ nke Jenesis, Matiu, Mkpughe na The Desire of Ages. Ndị àmà anọ ahụ nke isi “iri na otu ruo iri abụọ na abụọ” kwekọrọ n'akụkọ ihe mere eme ahụ zoro ezo, n'ihi na akụkọ ihe mere eme ahụ zoro ezo bụ amaokwu iri na otu ruo iri abụọ na abụọ n'ime Daniel iri na otu. Etiti ndị àmà anọ ahụ na-akọwapụta mgbe niile ihe iriaba ama nke ogbugba ndụ ahụ, malite n'ogbugba ndụ nke onwụ nke Nimrod nọchiri anya ya n'isi iri na otu nke Jenesis, ma kwusị na akwuna nke Rom n'isi iri na asaa nke Mkpughe.

## Iri na Asaa

Ewezuga Matiu, ndị àmà anọ ahụ na-akọwapụta isi nke iri na asaa dị ka etiti oge ahụ ha na-egosi. A na-ahụkwa onuogugu iri na asaa ugboro atọ n'amụma atọ ahụ nke afọ narị abụọ na iri ise, ndị malitere na 457 BC, 64 na 1776. Ahịrị abụọ n'ime ha, (nke mbụ na nke ikpeazụ) na-egosi etiti oge mgbe ahịrị mbụ nke 457 BC kwusịrị na 207 BC, ma ahịrị ikpeazụ nke 1776 na-akwusị na 2026. 207 BC dị n'etiti oḡu Raphia na Panium, ma 2026 bụ etiti oḡichị nke onye isi ala ikpeazụ nke United States.

N'ime ahịrị afọ narị abụọ na iri ise atọ ahụ, Ptolemy chiri afọ iri na asaa. E nwere afọ iri na asaa n'etiti 313 na 330 n'ahịrị Nero, ma e nwekwara afọ iri na asaa n'etiti oḡu Raphia na 217 BC na oḡu Panium na 200 BC. Atọ n'ime ndị akaebe anọ nke isi nke iri na otu ruo iri abụọ na abụọ na-akara kpomkwem etiti ha dika isi nke iri na asaa. Ya mere, a na-anọchi anya akụkọ ihe mere eme zoro ezo nke amaokwu nke iri anọ n'amaokwu nke iri na otu ruo iri abụọ na abụọ nke otu isi ahụ, ma ndị akaebe anọ nke isi nke iri na otu ruo iri abụọ na abụọ na-adakọkwa n'otu amaokwu ndi ahụ kpomkwem. Mmezu nke amụma afọ 250 nke o bula n'ime atọ ahụ na-adakọ n'otu akụkọ ihe mere

eme ahụ kpomkwem. A na-emesi etiti ahụ ike dika akara ụzọ, a na-akowakwara ya n'ụzọ puru iche dika akara nke ogbugba ndu na nke akara-oru nke ndi nke Chineke.

## Daniel Isi na Abuo

Amaokwu nke asaa, nke iri na otu na nke iri na abuo nke Daniel isi nke iri na abuo na-akowaputa oge ikpezu nke ichichi akara nke puku mmadu otu nari na iri anọ na anọ. Amaokwu nke asaa na-akowa Disemba 31, 2023, amaokwu nke iri na abuo na-akowa Julai 18, 2020. Ichusasị ahụ nke amaokwu nke asaa nke kwusiri na Disemba 31, 2023, nke malitere na Julai 18, 2020, ka a nochiri anya ya na alfa na omega nke amaokwu ato ahụ nke oge amuma di na Daniel iri na abuo.

Amaokwu etiti nke afọ 1,290 na-akowaputa akuko ihe mere eme site n'afọ 1989 ruo n'iwu ubochi Sode na-abia n'oge na-adighi anya dika 30, ma mgbe ahụ 1,260 ruo na mmechi nke oge nkwale nke mmadu. Afọ iri ato na-anochi anya afọ nke okwa nchujaja nke puku mmadu otu nari na iri anọ na anọ, ma afọ 1260 na-anochite anya n'uzo ihe atu onwa iri anọ na abuo ihe nnochianya nke Mkpughe iri na ato.

Amuma nke abuo nke iri ato nke afọ, nke sochiri otu puku afọ nari abuo na iri isii, bu akara nke amuma ogbugba-ndu abuo nke Abraham na Pol nke nari afọ anọ na nari afọ anọ na iri ato. Etiti amaokwu ato ahụ gbasara oge n'ime Daniel iri na abuo na-anochi anya nnupuisi nke mkpuredemede nke iri na ato, ma n'otu aka ahụ na-emesi ogbugba-ndu ahụ na ikpochie nke puku mmadu nari otu na iri anọ na anọ ike. Amaokwu ato ahụ dakotakwa na akuko ihe mere eme zoro ezo, ma na-agbakwunyekwa onyeamà ozo nke nkwusioru ike ahụ nke na-egosi na etiti ahụ bu akara nke ogbugba-ndu ahụ.

## Opupu Ihe Oku na Oge Odauku

N'ahiri ndi a niile, anyi ga-etinyeriri ndi ama ato nke ememme opupu ihe ubi na nke mgbusi akwukwo ndi di na Levitikos iri abuo na ato, ka e dozie ha n'otu ahiri ma jikota ha na oge Pentikost n'akuko ihe mere eme nke obe. N'ebe ahụ, isiakwukwo ahụ bu iri abuo na ato, nke bu ihe nnochianya nke oru mkpuchi mmehie nke Kraist. Isiakwukwo ahụ mejuputara amaokwu iri anọ na anọ, nke n'uzo ihe nnochianya na-anochi anya Oktoba 22, 1844. Oktoba 22 na-anochi anya ubochi iri abuo na abuo n'ime Oktoba, na-amalite n'ubochi mbu ma na-ejedebe n'ubochi nke iri abuo na abuo, si otu a na-ebu ihe akaebe nke mkpuredemede Hibru. Ebe Oktoba bu onwa nke iri, mgbe a mubara ya site n'ubochi nke iri abuo na abuo, o ha nhata 220.

N'akalenda Hibru, ubochi nke iri n'onwa nke asaa bu Ubochi nke Mkpuchi Mmehie, ma iri ugboro asaa bu iri asaa, ihe nnochianya nke oge ule. Afọ puku abuo na nari ato ahụ kwusiri na 1844 mgbe mmuo-ozu nke ato biarutere, dika e gosiri ya n'onyinyo site n'iwu nke ato nke malitere oge ahụ. E kpebiri izu iri asaa dika oge ule, nke e kenyere n'oge ahụ nye Izrel oge ochie nke n'ezu-okwu na mmalite nke ubochi 2,300 ahụ, ma na njedebe nke ubochi ndi ahụ, oge ule nke Izrel ime mmuo nke oge a ka e ji ubochi nke iri n'onwa nke asaa nochite anya ya, nke ha ka iri asaa. Oktoba 22, 1844 bu onyinyo nke iwu Sode nke na-abia n'oge na-adighi anya, ma o bu n'ebe ahụ ka afọ iri asaa nke oge ule n'ihe nnochianya ya na-agwu maka Seventh-day Adventism, dika o siri dikwa nye ndi Juu mgbe a turu Stephen nkume.

1844 na-anochi anya oge mgbe ndi mmuo ozi abuo bjarutere, nke abuo n'oge nkuda mmuo mbu na nke ato n'oge nkuda mmuo ukwu. "44" na-anochi anya ozi okpukpu abuo dika e si anochi anya ya n'amaokwu nke iri ano na ano nke Daniel iri na otu banyere akuko si n'owuwa anyanwu na uguwu putu. Levitikos iri abuo na ato mejuputara amaokwu iri ano na ano nke na-ekewa ememme nsu ndi ahụ n'oge opupu ihe ubi na oge mgbusi akwukwo. Amaokwu iri ano na ano ndi ahụ na-anochi anya ozi okpukpu abuo. Oge abuo ndi ahụ bu amaokwu iri abuo na abuo nke o bu na-anochi anya ha, ya mere ememme oge opupu ihe ubi na nke oge mgbusi akwukwo abuo ahụ na-anochi anya mkpuredemede iri abuo na abuo nke kalenda Hibru. Mgbe e jikotara ndi akaebe abuo ahụ nke amaokwu iri abuo na abuo, tinyerekwa oge Pentikost, ha na-emeputa usoro nzokwu ato.

Nzokwu mbu bu akara-uzo e mejuputara site n'akuku ato, nke ubochi ise sochiri, di ka nke ikpeazu n'ime akara-uzo ato ahụ. Akara-uzo nke etiti bu ubochi iri ato nke nkuzi ihu na ihu site n'aka Kraist nye ndi a na-ete mmanu ka ha buru ndi nchujà maka ozi n'ime nzuko mmeri. Levitikos iri abuo na ato kwekoru na akuko ihe mere eme zoro ezo nke amaokwu iri ano.

## Etiti uzo

Etiti ahiri Jenesis sitere n'isi nke iri na otu ruo n'isi nke iri abuo na abuo bu isi nke iri na asaa, ebe e guzobere nzokwu nke abuo n'ime ogbugba-ndu Abraham nke nzokwu ato, ya na ihe iriba ama nke ibi ugwu. Etiti kpomkwem nke amaokwu niile di n'isi nke iri na otu ruo n'isi nke iri abuo na abuo bu Jenesis 17:22:

Ma ogbugba-ndu m ka M ga-eme ka o guzosie ike n'ebe Aizik no, onye Sera ga-amuru gi n'oge a kara aka n'afu na-abia. O wee kwusi ikwu okwu n'ebe ya no, Chineke wee si n'ebe Abraham no rigoro. Jenesis 17:22.

Chineke malitere ikwu okwu na Abraham n'amaokwu nke mbu, O kwusiri mkparita uka Ya n'amaokwu nke iri abuo na abuo; ya mere, e debere mkparita uka niile nke ogbugba ndu ibi ugwu n'ime onodu amuma nke mkpuredemede iri abuo na abuo nke asusu Hibru, ebe isiokwu nke amaokwu iri abuo na abuo ahụ bu emume ibi ugwu, nke a ga-emezu n'ubochi nke asato. Ebe etiti, ma o bu etiti kpomkwem, nke akuku Jenesis ahụ bu mmekorita Chineke na ndi otu nari puku iri ano na ano, dika o na-anochi anya ya n'ogbugba ndu ibi ugwu Abraham. Etiti ahiri isi nke Jenesis site n'isi nke iri na otu ruo n'isi nke iri abuo na abuo bu isi nke iri na asaa, ma etiti kpomkwem nke isi ahụ bu amaokwu nke iri abuo na abuo, ebe Chineke kwusiri mkparita uka Ya banyere ogbugba ndu ahụ na Abraham; otu a ka e si debe etiti ahụ n'onodu nke mkpuredemede Hibru iri abuo na abuo. Etiti amaokwu iri abuo na abuo ahụ bu, n'ezie, amaokwu nke iri na otu.

Unu ga-ebikwaka akpukpo ukwu unu; o ga-abukwa ihe iriba ama nke ogbugba ndu di n'etiti mu na unu. Jenesis 17:11.

Ebe etiti nke akuku anu nke isi iri na otu ruo isi iri abuo na abuo n'ime Akwukwo Nso gunyere amaokwu ato iji mezue echiche nke ebe etiti ahụ.

Nke a bu ogbugba ndu m, nke unu ga-edebe, n'etiti m na unu na mkpuru gi mgbe gi gachara; ka e bie nwa nwoke o bu na n'etiti unu ugwu. Unu ga-ebikwa anu ugwu unu; nke ahụ ga-abukwa ihe iriba ama nke ogbugba ndu di n'etiti m na unu. Ma onye di ubochi asato ka a

ga-ebie úgwù n'etiti unu, nwa nwoke ọ bụla n'ogbo unu nile, ma onye a mụrụ n'ulo, ma onye e ji ego zuta n'aka onye obia ọ bụla, onye na-abughị nke mkpuru gi. Jenesis 17:10–12.

Akara bu ihe-iriba-ama, nke na-anochi anya okoloto. Akuku Akwukwo Nso a bu banyere okoloto ahụ, ndi bu otu nari puku iri ano na ano. E kwesiri ibi nwata nwoke ahụ úgwù ubochi asato ka a musiri ya, dika ogbugba-ndu Noa siri di na mkpuru-obi asato no n'ime ugbo ahụ; ya mere, a na-eji onuogu asato ejiko ogbugba-ndu Noa na ogbugba-ndu Ebreham onu. Ha ga-abu ndi Filadelfia, n'ihina na ga-ebi ha úgwù, nke Pol kowara dika ihe nnochianya nke ikpogide anu aru n'obe. Mgbe a kpogidere anu aru n'obe, Chi nke Kraist na-adi n'ime mmadu, ngwakota ahụ kwa bu okoloto ahụ; n'ihina na dika Nwannaanyi White kwuru, "Mgbe e meputachara agwa Kraist n'uzo zuru okè n'ime umu Ya, O ga-aloghachi maka ha."

"Agwa mmadu emebiwo emebi, a na-amakwa ya ikpe n'ezi omume site n'aka Chineke di nso. Ma e mere ndokwa maka onye mmehie nke na-echehari, ka, site n'okwukwe n'ime mkpuchi mmehie nke Okpara Chineke O Muru Naani Ya, o wee nata mgbaghara mmehie, chota nguputa n'ezi omume, nata nkuzi n'ezinulo eluigwe, ma buru onye nketa alaeze Chineke. Mgbawwe agwa ka a na-aru site n'oru Mmuo Nso, onye na-aru oru n'ahu onye mmadu ahụ, na-akunye n'ime ya, dika ochicho ya na nkwenye ya si di ka e mee ya, agwa oheru. A na-eweghachi oiyi Chineke n'ime mkpuruobi ahụ, ma site n'amara, kwa ubochi a na-eme ka o sie ike ma mee ka o di oheru, a na-emekwa ka o nwee ike, n'uzo na-arwanye elu n'izu oke, igosiputa agwa Kraist n'ezi omume na idi nso nke bu eziokwu."

"Mmanu ahụ nke ndi e sere di ka umu agboghò nzuzu ji nke ukwu choro, abughị ihe a ga-etinye n'ezini. Ha kwesiri ibata eziokwu ahụ n'ime ebe nso nke mkpuru obi, ka o wee sachapu, nuchaa, ma doo ha nso. O bughị echiche efu ka ha choro; o bu ozizi nso nke Akwukwo Nso, nke na-abughị ozizi ndi na-edoghi anya, ndi kewara ekewa, kama ha bu eziokwu di ndu, ndi metutara odimma ebighi ebi nke etiti ha di n'ime Kraist. N'ime Ya ka usoro zuru oke nke eziokwu Chineke di. Nzoputa nke mkpuru obi, site n'okwukwe n'ime Kraist, bu ala na ogidi nke eziokwu ahụ. Ndi na-emezu okwukwe eziokwu n'ime Kraist na-egosi ya site n'idi nso nke agwa ha, site n'irube isi n'iwu Chineke. Ha na-amata na eziokwu ahụ dika o di n'ime Jisos na-eru eluigwe ma gbaa ebighi ebi gburugburu. Ha na-aghota na agwa Onye Kraist kwesiri inochite anya agwa Kraist, ma juputa n'amara na eziokwu. O bu ha ka a na-enye mmanu nke amara, nke na-akwado ihè na-adighi ada ada. Mmuo Nso n'ime obi onye kwere ekwe na-eme ka o zuo oke n'ime Kraist. O bughị ihe amà doro anya na nwoke ma o bu nwanyi bu Onye Kraist n'ihina na o na-egosi mmetuta miri emi mgbe o no n'okpuru onodu na-akpali akpali. Onye ahụ nke yiri Kraist nwere ihe di omimi, siri ike, na-anogidesi ike n'ime mkpuru obi ya, ma o nwekwara nghota banyere adighi ike nke onwe ya, a naghikwa aghogbu ma o bu dufu ya site n'aka Ekwensu ka e mee ka o tukwasị onwe ya obi. O nwere omuma nke okwu Chineke, ma mara na o no na nchebe naani mgbe o na-etinye aka ya n'aka Jisos Kraist, ma jidesie Ya ike."

"A na-ekpughe agwa mmadu site n'oge nsogbu. Mgbe olu ahụ siri ike kwusara n'etiti abali, si, 'Lee, nwoke ahụ a na-ahu nwanyi na-abia; putanu izute ya,' umu agboghò na-amaghi nwoke ndi na-arahu ura tetara n'ura ha, e wee hu ndi mere nkwaadebe maka ihe omume ahụ. E jidere akuku abuo ahụ na mberede, ma otu di njikere maka onodu mberede ahụ, ebe nke ozo a huru

na o nweghi nkwaadebe. A na-ekpughe agwa mmadu site n'onodu di iche iche. Onodu mberede na-eme ka ezigbo udi ola nke agwa mmadu puta ihè. Ufodu odachi na mberede a na-atughi anya ya, iru ujú n'ihu onwu, ma o bu nsogbu, orja ufodu a na-atughi anya ya ma o bu ahuhu, ihe obula nke na-eweta mkpuruobi ihu na ihu na onwu, ga-eme ka ezi idi-ime nke agwa mmadu puta ihè. A ga-eme ka o doo anya ma e nwere ma o bu na e nweghi okwukwe n'eziokwu n'ime nkwa nile nke okwu Chineke. A ga-eme ka o doo anya ma mkpuruobi o na-enweta nkwaado site n'amara, ma e nwere mmanu n'ime ite ya na oriona."

"Oge ule na-abjara mmadu niile. Olee otu anyi si eme onwe anyi n'okpuru ule na nnwale nke Chineke? Ihe oriona anyi o na-anyu? ka o bu anyi ka na-eme ka ha na-enwu? Anyi akwadoro maka ihe mberede o bula site n'ijikota anyi na Ya onye juputara n'amara na eziokwu? Umụ agboghò ise ndi amamihe enweghi ike ikekorita umu agboghò ise ndi nzuzu agwa ha. A ghaghi ikpuzi agwa site n'aka anyi di ka ndi n'otu n'otu. A pughi inyefe ya onye ozò, obuna ma o buru na onye nwe ya di njikere ime aja ahụ. E nwere otutu ihe anyi puru imere ibe anyi mgbe ebere ka nogide na-adi. Anyi puru inochite agwa nke Kraist. Anyi puru inye ndi na-emehie ihe ido aka na nti kwesiri ntukwasị obi. Anyi puru ikato, baa mba, n'ime ndidi niile na ozizi, na-ebute ozizi nke Akwukwo Nso Nso n'ulo ruo n'obi. Anyi puru igosi omijiko sitere n'obi. Anyi puru iso ibe anyi kpee ekpere ma kpekwa ibe anyi ekpere. Site n'ibi ndu nlezianya, site n'idebe mkparita uka di nso, anyi nwere ike inye ihe nleanya nke ihe Onye Kraist kwesiri ibu; ma o dighi onye puru inye onye ozò udi agwa nke onwe ya. Ka anyi tlee nke oma eziokwu ahụ na a ga-azoputa anyi, o bughị di ka igwe, kama di ka ndi n'otu n'otu. A ga-ekpe anyi ikpe dika agwa anyi kpuru siri di. O di ize ndu ileghara ikwadebe mkpuru obi maka ebighi ebi anya, ma yigharia ime udo anyi na Chineke ruo mgbe anyi no n'elu akwa onwu. O bu site n'omume nke ndu kwa ubochi, site n'ime mmuò anyi na-egosi, ka anyi si ekpebi odinihu ebighi ebi anyi. Onye kwesiri ntukwasị obi n'ihe di ntakiri, kwesikwara ntukwasị obi n'ihe di ukwu. O buru na anyi emewo Kraist ihe nleanya anyi, o buru na anyi ejeela ije ma ruo oru dika o si nye anyi ihe atu n'ime ndu nke ya, anyi ga-enwe ike izute ihe itunanya ndi ahụ di nso nke ga-abiakwasị anyi n'ime ahumahụ anyi, ma kwuo site n'obi anyi, 'O bughị uche m, kama nke Gi, ka e mee.'"

"O bu n'oge ule, bu oge anyi no na-ebi ndu n'ime ya, ka anyi kwesiri iji nwayo tlee usoro nzoputa, ma bie ndu di ka onodu ndi e deputara n'Okwu Chineke si di. Anyi kwesiri ikuziri ma zuo onwe anyi, elekere kwa elekere na ubochi kwa ubochi, site n'ozuzu nke nlezianya, imezu oru o bula. Anyi kwesiri imata Chineke na Jizos Kraist onye O zitere. N'ime onwunwa o bula, o bu ihe ugwu anyi idabere n'aka Ya bu onye kwuru, 'Ka o jide ike m, ka o wee mee udo n'etiti mu na ya; o ga-emekwa udo n'etiti mu na ya.' Onyenwe anyi na-ekwu na O di njikere karia nne na nna inye umu ha achicha ka O ga-enye anyi Mmuò Nso. Ya mere, ka anyi nwee mmanu amara n'ime ite anyi tinyere oriona anyi, ka a ghara ihu anyi n'etiti ndi ahụ a kwara dika ndi-amaghi-ihe na-amaghi ihe, ndi na-adighi njikere ipu izute nwoke na-alu nwaanyi."

Review and Herald, September 17, 1895.

Akara nke ndi otu nari puku iri anò na anò ahụ, ndi e ji ibi ugwu Abraham na mkpuruobi asato ndi no n'elu ugbo mmiri ahụ wee buru onyinyo ha, bu ndi amamihe n'etiti umu agboghò na-amaghi nwoke ahụ n'ilu ahụ, ndi na-egosiputa n'uzo zuru oke agwa Kraist n'oge nsogbu ahụ na-abia n'oge na-adighi anya. O bu naani ihe kwesiri ekwesi ka Sister White jiri amaokwu ahụ mechie site n'ikpo

Aịsaja, n’ihi na ọ bụ amaokwu nke na-ezo aka kpomkwem n’oge a na-akara ndị otu narị puku iri anọ na anọ ahụ akara.

N’ubochi ahụ, buruonu abụ nye ya, ubi vain nke mmanya obara obara. Mụ onwe m, Jehova, na-ehekwa ya; aga m na-enye ya mmiri oge ọ bụla: ka onye ọ bụla ghara imeru ya, aga m eche ya abali na ehie. Iwe adighi n’ime m: onye ga-edobe ogwu na ikpo nkugide imegide m n’agha? Aga m agafe n’etiti ha, aga m esure ha onu. Ma ọ bughị ya, ka o jidesie ike m aka, ka o wee mee ka mụ na ya di n’udo; ọ ga-emekwa ka mụ na ya di n’udo. O ga-eme ka ndi si na Jekob bja gbanye mgborogwu: Izrel ga-ama ifuru ma gbaa ome, wee juputa uwa dum n’ mkpuru. O tiela ya ihe, dika o siri tie ndi tiri ya ihe? Ma ọ bụ e gburu ya dika ogbugbu ndi ahụ o gburu? N’okè kwesiri ekwesị, mgbe ọ na-aputa, i ga-arurita ya uka: ọ na-egbochi ifufe ya siri ike n’ubochi ifufe owuwa anyanwu. N’ihi nke a ka a ga-iji sachapu ajo omume Jekob; nke a bukwa mkpuru niile nke iwepu mmehie ya; mgbe ọ na-eme nkume niile nke ebe ichuaja ka ha di ka nkume nzu a kurisiri akurisi, ogige arusi na ihe oyiya agaghi eguzo. Ma obodo ahụ e wusiri ike ga-abu nkiti, ebe obibi ahụ ka a ga-ahapu, ka ọ dikwa ka ozara: ebe ahụ ka nwa ehi ga-ata nri, ebe ahukwa ka ọ ga-edina, rie alaka ya. Mgbe alaka ya akponwuwu, a ga-agbajikwa ha: umu nwanyi ga-abia kpo ha oku: n’ihi na ọ bụ ndi na-enweghi nghota: ya mere onye kere ha agaghi emere ha ebere, onye kpukwara ha agaghi egosikwa ha amara. Aizaya 27:2–11.

“ubochi ifufe owuwa anyanwu,” mgbe a na-asachapu ajo omume Jekob, ma a na-anakotakwa ma na-ere oku klaasi nke ozọ nke “ndi mmadu na-enweghi nghota,” bu oge e ji emechi akara nke otu narị puku na iri anọ na anọ. N’oge ahụ, onye chorọ ime ka ya na Kraist di n’udo nwere ike ime otu ahụ, ma mmeghari ikpezu ndi ahụ na-eme ngwa ngwa.

Ndi nchujà ga-abu ndi di afọ iri ato mgbe ha malitere ije ozi, ma puku mmadu otu narị na iri anọ na anọ ahụ bu alaeze ndi nchujà nke Pita, ndi na-eme ka ogbugba ndu ha na Chineke di ohuru n’ubochi ikpezu.

Unu kwa, dika nkume di ndu, a na-ewuli unu ka unu buru ulo nke Mmuo, ndi nchu-àjà di nsọ, ka unu were chura Chineke àjà nke Mmuo, nke a na-anabata n’iru Chineke site n’aka Jisọs Kraist. 1 Pita 1:5.

A kwadebere ndi nchujà ka ha jee ozi n’ime emume ite mmanu nke ubochi asato; ya mere, onuogu asato bu akara nke nchujà ahụ e tere mmanu no n’ime igbe ogbugba ndu.

## **Mkpanaka Eron**

A na-anochi anya otu nchujà e tere mmanu nke puku iri na anọ na anọ n’ime igbe ogbugba-ndu ahụ dika mkpanaka Eron nke puputara ome. Mgbe mkpanaka Eron puputara ome, ọ mere ka e nwee odiche n’etiti Eron na mkpanaka ndi ozọ nke agburu Izrel ndi na-aputaghi ome.

N’Akwukwo Nso, ọ bu mmiri ozuzo na-eme ka osisi puta ome.

Ndi amuma niile na-ekwu banyere ubochi ikpezu; ya mere, mkpanaka nchu-aja Eron na-anochi anya mmanu-otite nke puku narị na iri anọ na anọ n’onodu kwekoru na Ilaija n’elu Kamel nakwa ndi Millerite na 1844. O na-ezo aka n’oge a na-eme ka odiche doro anya n’etiti ozi eziokwu na ozi ugha nke mmiri ozuzo ikpezu. Joel na-eme ka odiche ahụ puta ihè mgbe ọ na-akowa na a napuru

“mmanya ọhuru” otu otu. Otù ahụ a napuru mmanya ọhuru ahụ n’onu ha bu ndi mmanya na-egbu nke Ifrem di na Aisaja. Ha bukwa ndi boro ndi na-eso uzọ ebubo na ha nubiagara mmanya okè n’oge Pentikost, ha bukwa ndi nnupuisi nke 1888, bu ndi sooro nna ha, ndi bu ndi nnupuisi nke 1863. Ahiri amuma ndi ahụ niile kwekorọ n’ahiri ahụ Nwanyị White kowara di ka nke na-eme n’oge uwa matara na Adventism amarala banyere boolu oku nke Nashville ihe di ka afọ otu nari na iri abuo na ise ma ekwughi ihe o bu.

## 8, Iri Asato na 81

Nomba iri ato na nomba asato bu ihe nnochianya nke otu nchujà nke ndi puku nari otu na iri ano na ano, ndi bu okoloto nke ubochi ikpeazu, nke na-anochi anya njikota nke Chi na mmadu. Nomba asato bu otu uzọ n’uzọ iri nke nomba iri asato, nke bu nomba nke ndi nchujà iri asato ahụ dike, ndi soro nnukwu onye nchujà guzo megide eze Uzaja, onye nwara ichu aja nsure oku n’ebe nsọ. Nomba iri asato na otu na-anochi anya Chi ejikotara na mmadu n’onodu gbasara otu nchujà nke nzuko mmeri. Akuko banyere nnupuisi Uzaja na-ejikota otu nchujà ahụ nke iri asato na otu n’ime nnoo nsogbu ahụ nke kwekorọ na nnupuisi Ptolemy ozugbo agha Raphia gasiri. Ndi amuma niile na-akowa ubochi ikpeazu, ya mere a na-amata otu nchujà nke Chi ejikotara na mmadu, nke bu otu nchujà nke nzuko mmeri nke mejuputara ndi nchujà mmadu iri asato na otu Nnukwu Onye Nchujà nke Chukwu, n’akuko ahụ nke malitere n’afọ 2014 mgbe a malitere Agha Ukraine.

Isi nke etiti n’ime ahiri isi iri na abuo nke Jenesis bu isi nke iri na asaa. Amaokwu etiti nke ahiri isi iri na abuo ahụ bu amaokwu nke iri abuo na abuo. Amaokwu nke iri abuo na abuo na-akara njedebe doro anya nke mkparita uka di n’etiti Chineke na Abraham nke malitere n’amaokwu nke mbu, si otu a gosi amaokwu nke iri abuo na abuo dika njedebe nke ahiri amuma nke na-ebu akara mkpuredemede iri abuo na abuo nke alfabet Hibu. Amaokwu etiti nke ahiri amaokwu iri abuo na abuo ahụ bu amaokwu nke iri na otu, nke n’aka nke ya bu etiti amaokwu ato ndi na-akowaputa okoloto nke puku mmadu otu nari na iri ano na ano. Ya mere, amaokwu nke iri na otu bu etiti amaokwu ato puru iche, amaokwu nke iri na otu na-ebukwa eziokwu bu isi o bughị naani nke amaokwu iri abuo na abuo ahụ, kama kwa nke amaokwu ato ahụ o di n’ime ha, si otu a gosi amaokwu nke iri na otu na nke iri abuo na abuo dika mmalite na njedebe nke echiche bu isi. N’ihi ya, amaokwu nke iri na otu ruo nke iri abuo na abuo n’isi nke iri na asaa bu isiokwu bu isi nke isi nke iri na otu ruo nke iri abuo na abuo.

Etiti isi nke iri na otu ruo nke iri abuo na abuo n’akwukwo Matiu bu isi nke iri na isii.

Mgbe ahụ, o nyere ndi na-eso uzọ ya iwu siri ike ka ha ghara igwa onye o bu na o bu Jisos Kraist. Matiu 16:20.

Dika o dikwa n’etiti Akwukwo Jenesis, amaokwu nke iri abuo na-akara njedebe nke mkparita uka puru iche nke malitere n’amaokwu nke iri na ato mgbe Kraist na ndi na-eso uzọ Ya rutere na Sizaria Filipi.

Mgbe Jisos bjarutere n’oke ala Sizaria Filipai, o juru ndi na-eso uzọ ya, si, Onye ka ndi mmadu na-ekwu na mu onwe m, Okpara nke mmadu, bu? Ha wee si, Ufodu na-ekwu na i bu Jon Baptist; ufodu, Ilaija; ndi ozokwa, Jeremaja, ma o bu otu n’ime ndi amuma. O siri ha, Ma unu

onwe unu, ònye ka unu na-ekwu na m bu? Saimon Pita zara, si, I bu Kraist, Okpara nke Chineke di ndu. Jisos zara ya, si, Ngoziri agozi ka i bu, Saimon Barjona; n'hi na anu ahụ na obara ekpughegi gi nke a, kama Nna m nke no n'eluigwe. Mu onwe m na-agwakwa gi, na i bu Pita, o bukwa n'elu nkume a ka m ga-ewu nzuko m; onu uzo ama nke ala mmuo agaghi emeriy. M ga-enyekwa gi mkpisi ugodi nke alaeze eluigwe: ihe obula i ga-ekekota n'uwa, a ga-ekekota ya n'eluigwe: ihe obula i ga-atopu n'uwa, a ga-atopu ya n'eluigwe. Mgbe ahụ, o nyere ndi na-esozu ya iwu siri ike ka ha ghara igwa onye obula na o bu Jisos Kraist. Matiu 16:13–20.

## Raphia na Panium

O bughị nanị na akukụ etiti nke Matiu na-anochi anya mkparita uka na isiokwu puru iche, kama dika ihe nnochianya ogbugba-ndu nke akaebe Jenesi si dakorita na agha Rafia, mkparita uka Matiu na-eme na Siseria Filipaj, nke bu Panium. Panium nke amaokwu nke iri na ise nke Daniel iri na otu bu etiti akara isi iri na abuo nke Matiu, ebe Rafia nke amaokwu nke iri na otu nke Daniel iri na otu bu etiti akara isi iri na abuo nke Jenesi.

Afo 250 ahụ nke malitere n'afọ 457 T.K. gwusiri n'afọ 207 T.K., n'etiti Raphia nke amaokwu nke iri na otu na Panium nke amaokwu nke iri na ise, ebe ihe iriba ama nke ibi ugwu Abraham na nkwuputa Pita banyere Mesaya ahụ na-ezuko. N'usoro akwukwo Matiu, Pita na-agba ama banyere imata ya o matara Kraist, Okpara Chineke, n'oge baptizim Ya.

Saimon putara “onye na-anu,” Barjona putakwa “nwa nke nduru.” Saimon bu onye nuru ozi nke baptism Kraist, mgbe Mmuo Nso ridatara n'udi nduru. Baptism Kraist bu onyinyo nke Ogot 11, 1840, mgbe mmuo ozi di ike nke Mkpughe iri ridatara. Otu mmuo ozi ahụ ka ridatara n'ubochi 9/11. Pita na-anochi anya ndi na-amata 9/11 di ka ozi nkwale nke ogbo nke ndi narị otu na puku iri anọ na anọ ahụ.

Pita nochiri anya ndi na-eji usoro ahiri n'elu ahiri aru oru. O bu “nwa” nduru, ya mere, dika nwa, o na-anochi anya ogbo ikpeazu n'uzo ihe nnochianya. Pita bu ihe nnochianya nke ogbo ikpeazu, ma site n'onuogu ihe nnochianya nke aha ya, o na-anochi anya otu narị puku na iri anọ na anọ. Pita nochiri anya ogbo ikpeazu nke na-anu ozi nke inye ike mgbe Kraist putara n'ahiri amuma. Pita ghotara ozi e jikotara na baptizim Kraist, ya mere Pita puru imata Jizos dika Onye E Tere Mmanu, nke bu Mesaya n'asusu Hibru na Kraist n'asusu Grik. Pita nochiri anya ndi na-aghota na mmuo ozi nke Mkpughe iri na asato, onye ridatara na 9/11, ridadakwara na Ogot 11, 1840. Pita nochiri anya ndi na-aghota 9/11 dika akara uzo nke a na-eguzobe naani site n'ama nke ahiri abuo ma o bu ato.

Nkwuputa Pita bu na 9/11 na-akowaputa obibia nke ahuhu nke ato, nke bu ozi ule maka ogbo ikpeazu. Nkwuputa ahụ bu ebe a na-agbanwe aha. Abraham no na Raphia, Pita nokwa na Panium, kpomkwem tupu obe. N'etiti Panium na obe, Pita ga-eleta Ugwu Ngbanwe ahụ. O bu na Panium ka a gbanwere Saimon buru Pita mgbe o nyere nkwuputa ya banyere ozi ule maka ogbo ya. Maka narị puku iri anọ na anọ ahụ, ozi ule ahụ bu Islam nke ahuhu nke ato, nke bjarutere n'akuko ihe mere eme amuma na 9/11.

Mmalite nke ọnwụnwụ nke Adventism malitere na 9/11, ma na njedebe nke ọnwụnwụ nke Adventism ozi Islam nke ahuhu nke atọ na-akọwapụta mgbe na ebe e gbanwere aha Saịmọn. Ozi ahụ Pita na-aghọta na njedebe, nke e ji ozi nke 9/11 n'mmalite gosi dika ụdị ya, bụ ozi ziri ezi emeziri emezi banyere bọl oku nke Nashville. N'ebe ahụ ka oriri opi-abùbà na-abịa n'otu oge na nrigo nke okoloto na uzọ mechiri emechi nke Ụbọchị Mkpuchi Mmehie.

Anyi ga-aga n'ihu n'ihe ndi a n'isiokwu na-esote.